

משך חכמה

פרשת קורח, פסקאות מ- מג, פרשת בכור אדם ובהמה
מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תצב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(יח, טו) באדם ובבהמה¹. בתוספתא בכורות פרק קמא, את שיש
לך בו באדם יש לך בו בבהמה כו', יצאו לויים מבכור בהמה
טמאה. והא דלא פטורים מבכור בהמה טהורה, מפורש בילקוט
(קרח, רמז תשנ) בשם ספרי זוטא (קרח, כאן), יעויין שם.
וכוונתו, דלפי חוקי הלשון הוי ליה למכתב כל פטר רחם לכל בשר
באדם ובבהמה אשר יקריבו לה' לך יהיה, או יהיה לך, וכמו דכתב

לך יהיה כל טהור בביתך יאכלנו², הנה בתחילה מפרט את כל הדברים,
וסמך יתנו לה' לתיבות לך נתתם.

ומחמת קושיא זו פירשו חז"ל פירוש מעניין מאוד בפשט לשון הכתוב כאן,
וכך פירוש הכתוב: "כל פטר רחם לכל בשר" – כך יהיה דינו. "אשר יקריבו
– על המזבח, יהיה - "לה". אבל מה שלא יקריבו, דהיינו – "באדם
ובבהמה" – הטמאה – "יהיה לך" – אבל לא יהיה שלך ממש אלא "אך
פדה תפדה כו". ולפי זה חלוקה בהמה טהורה מההיקש לבכור אדם, והוא
נתינה בפני עצמו לכהן שיקריבו על המזבח והבשר יהיה לכהנים, אפילו מי
שאינו לו באדם יש לו בבהמה, כמו של לויים וכהנים עצמם שיש להם דין
בכור בהמה טהורה, ולפי זה פשוטו של מקרא הוא מצוין ממש בפשט
הלשון.

והנה ברישא דקרא סתם הכתוב וכתב "באדם ובבהמה", משמע שכל בכור
בהמה הוקש לבכור אדם, וזה אמת. דדוקא לעניין "אשר יקריבו לה'",
יש הבדל, דלויים פטורים מבכור אדם וחייבים בכור בהמה טהורה, אבל
לכל שאר הדברים הוקשו גם בכור בהמה טהורה לבכור אדם.

ולפי המבואר יתיישב מה שיש לדקדק בפרשת קדש, דכתיב (שמות יג, ב)
"קדש לי כל בכור פטר כל רחם בכני ישראל באדם ובבהמה לי הוא", הנה
הוקש בכור בהמה לבכור אדם לגמרי, משמע גם בכור בהמה טהורה, וזה
סתירה לפרשת קורח שלא הוקש רק בכור בהמה טמאה ולא בכור בהמה
טהורה. אבל באמת, לאור המבואר שגם בפרשת קורח הוקש לשאר דברים
בכור אדם לבכור בהמה, לא קשה מידי, דבפרשת קדש עוד לא נתקדשו
הלויים ולא זכו במתנות, לכן באמת לכל הדברים הוקש בכור בהמה לבכור
אדם, ורק לאחר שנתקדשו וזכו הכהנים במתנות כהונה של בכורה, בזה יש
חילוק בין בהמה טמאה לבהמה טהורה, דבבהמה טמאה לא זכו בה ובהמה
טהורה זכו בה. ובמהרי"ט אלגזי (הלכות בכורות, פרק א, דף ב עמוד א,
אות א), לא ידע מדברי הספרי זוטא והילקוט, והקשה, מדוע לויים חייבים
בכור בהמה טהורה ולא יפטרו מדהוקש לבכור אדם, ונדחק שם מאוד
לתרץ קושיא זו. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

[מ]

(יח, טו) כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה
יהיה לך אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה
הטמאה תפדה:

מנין שלויים פטורים מבכור בהמה טמאה, וחייבים בבכור בהמה טהורה

¹ (יח, טו) "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה
לך אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה" ע"כ.
יש לדקדק, מדוע כתוב "באדם ובבהמה", די לכתוב "בשר אשר יקריבו לה'
יהיה לך אך כו". ובהו כולל כל דיני הבכורות, שברישא כתוב שכל פטר
רחם יהיה לך, ואחרי כן מפרש הכתוב שאדם ובהמה טמאה צריכים פדיה.
והנה כבר עמדו בזה רבותינו בתוספתא בכורות, ולמדו מדכתיב אדם
ובהמה, דבא להקיש בכור בהמה לבכור אדם, ולמדו שלויים פטורים מבכור
בהמה טמאה, כמו שפטורים מבכור אדם. וז"ל התוספתא (בכורות, פרק א
הלכה ב [מהדרת צוקרמנדל]) "וכן אתה אומר בכהנים ובלויים, מפני
שהכהנים והלויים חייבין בכור בהמה טהורה, יכול יהא חייבין בכור
בהמה טמאה, תלמוד לומר באדם ובבהמה, את שיש לך בו באדם יש לך בו
בבהמה, את שאין לו בו באדם אין לך בו בבהמה, יצאו לויים מבכור בהמה
טמאה" ע"כ. אבל עוד צריך ביאור, מדוע כתוב "אשר יקריבו לה'".

אבל באמת, כיון שהוקש בכור בהמה לבכור אדם יש להקשות, מדוע הלויים
חייבים בכור בהמה טהורה, כיון שהלויים פטורים מבכור אדם, יפטרו
מבכור בהמה טהורה.

וכבר עמדו בזה רבותינו בספרי זוטא (קרח, כאן) ומובא בילקוט שמעוני
(קרח רמז תשנ) וז"ל הספרי זוטא "אוציאם מבכור בניהם ומבכור בהמתן
טמאה, יכול יצאו מבכור בהמתן טהורה, תלמוד לומר, אשר יקריבו לה',
כשאינה קרבה לשם חלקתי, ולא הקריבה לשם" ע"כ. הנה למדו חז"ל
מאשר יקריבו, דדוקא מה שאינה קרבה לה' חילקתי בין לויים לישראל, אבל
מה שקרבה לה' לא חילקתי, וצריך ביאור, איך למדו חז"ל מאשר יקריבו
לה', שבבכור בהמה טהורה לויים חייבים.

אבל הביאור בזה, דלפי חוקי לשון הקודש, מקום המילים "אשר יקריבו
לה'" היה צריך להיות לאחר פירוט הדברים 'לכל בשר, באדם ובבהמה,
אשר יקריבו לה' יהיה לך או לך יהיה'. שים לב, שכך הוא דרך הכתוב,
דלעיל בפסוק יב כתוב "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר
יתנו לה' לך נתתם", וכן בפסוק יג "בפגרי כל אשר בארץ אשר יביאו לה'

משך חכמה

פרשת קורח, פסקאות מ- מג, פרשת בכור אדם ובהמה
מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תצב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[מא]

יח, טו) פֶּטֶר רָחֵם לְכָל בֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לֵה' בְּאֲדָם וּבְהֶמְהָ
יִהְיֶה לָּךְ אֵף פְּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֶמְהָ
הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה:

מדוע כתוב כפל לשון פדה תפדה, ובהמה טמאה לא כתוב כפל לשון

יח, טו) אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור בהמה טמאה
תפדה³. הנה, כפי מה שדרשו חכמים בפרק אלו מציאות (בבא
מציא לא, ב) השב תשיב כו' אפילו מאה פעמים, כן הכא,

בכורות (יב, ב) לפי חכמים, דאם פדה בשה ומת השה אינו חייב
באחריותו, [אבל רבי אליעזר סובר דחייב באחריות גם בפדיון בכור בהמה
טמאה], הנה מבואר דיש מקור בלשון הכתוב לחכמים במתני' דבכורות.
ומצאנו שכבר קדם בזה הראב"ד בפירוש מסכת עדיות, דתנן התם (ז, א)
"העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור שמת שאין בו לכהן כלום,
שרבי אליעזר אומר חייבין באחריותן כחמש סלעים של בן, וחכמים אומרים
אין חייבין באחריותן אלא כפדיון של מעשר שני" ע"כ, ופירש הראב"ד
וז"ל "עיקרה בבכורות פרק קמא (יב, ב) והתם מפרש טעמיה דרבי אליעזר,
דכתיב אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה, הוקשו זה לזה,
ובפדיון הבן כתיב פדה תפדה אפי' כמה פעמים, ורבנן סברי אך חלק, כלומר
חלק בכור אדם מבכור בהמה טמאה, והא דקתני פדיון פטר חמור שמת,
דוקא שמת ביד ישראל עד שלא מסרו ליד כהן, אבל מסרו ליד כהן דברי
הכל אין לכהן כלום" עכ"ל.

ובספרי משמע שרבי טרפון מתרץ לשון הכתובים בדרך אחרת, דז"ל הספרי
(פיסקא קיח) "אך פדה תפדה, זו היא שאלה שנשאלה לפני חכמים בכרם
ביבנה, בכור שמת מהן בעלים לפדותו ולהאכילו לכלבים. דרש ר' טרפון,
אך פדה תפדה, פודה אתה את החיה, ואי אתה פודה את המתה. פודה אתה
את הטמאה, ואי אתה פודה את הטהורה" ע"כ. ודברי רבי טרפון בספרי
צריכים ביאור, דהנה נשאלה שאלה, האם בכור בהמה טהורה שמת אפשר
לפדותו לאחר מיתה להאכיל לכלבים, ודרש רבי טרפון מלשון פדה תפדה,
שאתה פודה את החיה ולא את המתה. והוא פלא, דהא ריבוי הלשון בא
לרבות, והיה לומר דבא לרבות שיפדה אפילו לאחר מיתה. ועוד קשה, מה
שייך המשך דבריו פודה את הטמאה ואי אתה פודה את הטהורה.

ונראה בביאור הספרי, דרבי טרפון בא ליישב התמיה הנ"ל, מדוע כתוב כפל

בקרא (פסוק יב) כל חלב כו' אשר יתנו לה' לך נתתים, אשר יביאו
לה' לך יהיה (פסוק יג), ולכך דריש, דאשר יקריבו לה' הוא בכור
בהמה טהורה, חלוק בפני עצמו לענין נתינה לכהן, שאפילו מי
שאינו לך באדם גם כן יש לך בהמה, כמו של לויים וכהנים
גופייהו, אמנם לענין שאר דברים איתקוש גם בכור בהמה טהורה
לבכור אדם, לכן בפרשת קדש (שמות יג) דאז עדיין לא היו כהנים
ולא זכו במתנות, כתוב (שמות יג, ב) בכור פטר כל רחם באדם
ובהמה, דאיתקושו להדדי כולהו כחדא. ודו"ק. וזה עומק פשוטו.
ונעלם כל זה ממחרי"ט אלגזי (הלכות בכורות, פרק א, דף ב עמוד
א, אות א), יעויין שם².

² תמצית דבריו: המקור שלויים פטורים מבכור בהמה טמאה,
וחייבים בבכור בהמה טהורה, מדהוקש בכור בהמה לבכור אדם,
ללמד, שכשם שפטורים מבכור אדם, כמפורש בכתוב, כך
פטורים מבכור בהמה טמאה. אבל בכור בהמה טהורה חייבים,
מדכתיב "אשר יקריבו לה'" באמצע הכתוב, ללמד, שכל מה
שיקריבו - הוא לה', ודינו חלקו מבהמה שלא יקריבו, לכן לענין
בהמה שיקריבו לה', לויים חייבים, וכן כהנים.

[מא]

³ [מא] יח, טו) פֶּטֶר רָחֵם לְכָל בֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לֵה' בְּאֲדָם וּבְהֶמְהָ
יִהְיֶה לָּךְ אֵף פְּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֶמְהָ
הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה ע"כ. ויש לדקדק, מדוע בבכור אדם כתוב כפל לשון "פדה תפדה",
ובבכור בהמה טמאה כתוב "תפדה" בלא כפל לשון.

ונראה בזה על פי המבואר בבבא מציא (לא, ב), דכשכתוב כפל לשון בא
ללמד דהמצוה היא פעמים רבות, כמו שדרשו שם על הכתוב (דברים כב,
א) השב תשיבם, דיש להשיב האבדה אפילו מאה פעמים. ועל פי זה כך
יהיה פירושו כאן, דתפדה את בכור האדם פעמים רבות, כגון שפדה את בנו
ולא נתן את המעות לכהן, ונאבדו מעות הפדיון קודם שהגיעו ליד כהן חייב
לפדות שנית, כדתנן בבכורות (נא, א) שחייב באחריות המעות עד שיבואו
לידו של כהן, לפיכך כתוב בבכור אדם כפל לשון "פדה תפדה", אבל
בבהמה טמאה כתוב "תפדה" פעם אחת, ללמד, שכיון שפדה את הבהמה
בשה אינו חייב באחריותו, אפילו מת השה קודם שבא לדי כהן כדתנן

משך חכמה

פרשת קורח, פסקאות מ- מג, פרשת בכור אדם ובהמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תצב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הכא בכור (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה בערכך, מה ערכין חייב באחריותן עד שיבאו לידי גזבר, כדאמר בפרק בתרא דשחיטת חולין (דף קלט) ונתן את הערכך ביום ההוא וגו' (ויקרא כז) חולין הן בידך עד שיבאו לידי גזבר: מה עולת ראייה חייב באחריותה - דהא חובה היא עליה, דלא גרעה היא מנדר שאם מתה או נגנבה חייב באחריותה, דכמאן דטעין ליה אכתפיה דמי, ועוד דכתיב (שמות כג) לא יראו פני ריקם, ואם מתה או נגנבה ולא פרע ליה אישתכח דאיתחזי ריקם בעזרה, אבל מלא יראו בכור לא הוה שמעינן, דהוה לאו פנים ממש קאמר, דהא לאו בעזרה מייתי לה, דלכהן יחייב ליה, והוה אמינא בהפרשה סגיא ליה: קרא לקרא - קרא צריך לאיתויי לסיועי לקרא, הא תנא דמתניתין קרא אחרינא קנסיב לה: מנלן - דחייב לתת לאחר מיתה: ערך ערך מערכין - דאמר במסכת ערכין (דף כ) אמר ערכי עלי ומת יתנו היורשים אמר ערך פלוני עלי ומת על הנודר ליתן, ומקרא יליף במסכת ערכין ובתורת כהנים, יכול אם אמר ערך פלוני עלי ומת יהא פטור ת"ל יעריכנו אפילו מת, והכי נמי כי מת לאחר ל' נתחייב האב בפדיונו: מה עולת ראייה יורשין חייבין - דעולת חובה היא, ה"נ כי מת לאחר ל' נתחייב האב בפדיונו, וגבי עולת חובה תנן האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה" עכ"ל.

והשתא יש לדקדק מדוע באמת אמרו ריש לקיש ורבי יונתן דבריהם על סיפא דמשנה, ואף על פי שהש"ס אומר דדבריהם נאמרו על רישא, הוא תמוה, מהיכן נובעת טעות זו ששנים רבות היו דבריהם נאמרים על סיפא דמתני, עד שבא רב פפא שהוא דור אחרון לאמוראים, ותיקן שדבריהם נאמרו על רישא דמתני'. אבל לאור המבואר אתי שפיר, דהנה נתבאר דבספרי למדו הא דמת הבן [לאחר שלושים] חייב לפדותו מדכתיב כפל לשון פדה תפדה, ובוזה אתי שפיר הכל. דריש לקיש קשיא ליה על סיפא דמתני', דתנן דפדה תפדה בא ללמד שחייב באחריות, ואם כן אין קרא ללמד שאם מת פודהו, לכן ריש לקיש אמר דבריו על סיפא דמתני', דתנן דפדה תפדה בא ללמד דחייב באחריות, ועל זה אמר ריש לקיש מנלן, כלומר לפי סיפא דמתני', מנלן שפודה מת, ועל רישא גם הם דברי רבי יונתן, וכל זה גילה רב פפא. והוא כפתור ופרח.

ועוד טעם מדוע אמר ריש לקיש דבריו על סיפא דמתני', כיון דדין פדיון כשמת הבן, ודין אחריות הדמים שנאבדו, תלויים זה בזה, וטעם אחד יש להם. דהנה יש לחקור בגדר מצות פדיון הבן, מה גדר החיוב, האם החיוב הוא לפדות את הבן בחמשה סלעים, אלא שלאחר שפדה צריך לתת את הכסף לכהן, כי התורה נתנה את הכסף מתנה לכהן. או שעיקר החיוב הוא

לשון פדה תפדה, ומתרץ דבא ללמד בכור אדם פודהו בין כשהוא חי ובין כשהוא מת, [ועל כורחך כוונתו שמת לאחר שלושים יום, דאם מת בתוך שלושים יום הוא נפל, כמבואר בבכורות (ט, א)], לפיכך כתוב פדה תפדה את בכור האדם, דדוקא בכור אדם כפל הלשון, ללמד שאפילו מת לאחר שלושים יום חייב בפדיון הבן לתת לכהן, ודפתח הכתוב בכור אדם ובהמה טהורה, דהא כתיב "כָּל פֶּטֶר רָחֵם לְכֹל בְּשׂוֹר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ" בְּאֲדָם וּבְבִהֵמָה יִהְיֶה לָךְ" ומסיים רק בכור אדם, דכתיב "אֶף פְּדֵה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם" שמע מינא דדוקא בכור אדם פודה לאחר מיתה ולא בכור בהמה טהורה, ונפשט הבעיא. וזה כונת רבי טרפון "אך פדה תפדה, פודה אתה את החיה, ואי אתה פודה את המתה", דמדכתיב באדם בלבד פדה תפדה, שמע מינא דבבבהמה טהורה, פודה אתה את החיה ולא את המתה.

ועל פי זה יתבאר כוונת המשנה בבכורות (נא, א) "המפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריותו שנאמר יהיה לך ופדה תפדה", דיש להקשות, אם כוונת המשנה ללמד שחייב באחריות מדכתיב כפל לשון פדה תפדה, היה למשנה לכתוב רק שנאמר "פדה תפדה", ומדוע מביאה המשנה את כל הלשון "יהיה לך". ועוד דקתני "ופדה" עם וא"ו. ולאור המבואר אתי שפיר, דכוונת המשנה לומר שלא רק מכפל הלשון לחדוד ילפינן, אלא משינוי הלשון שכתוב הוי"ה אחת על אדם ובהמה, דכתיב "בְּאֲדָם וּבְבִהֵמָה יִהְיֶה לָךְ", ואף על פי כן שינה הכתוב על אדם לכתוב כפל לשון "פדה תפדה", ועל בהמה טמאה פעם אחת תפדה, אלא בא ללמד, דפדיון אדם חייב באחריותו, ותפדה אפילו מאה פעמים, ובפדיון בהמה אתה פטור, והוא רק פעם אחד ולא יותר.

ועל פי זה יתיישב עוד דבר נפלא, דהנה גרסינן בגמרא (בכורות נא, ב), על מתני' דחייב באחריות על פדיון בנו "המפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריותו מנלן, א"ר שמעון בן לקיש אתיא ערך ערך מערכין. רב דימי א"ר יונתן וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם, ויליף ריקם ריקם מעולת ראייה, מה עולת ראייה חייב באחריותו אף פדיון הבן חייב באחריותו, מתקיף לה רב פפא לקרא, אלא א"ר פפא הא כדקתני טעמא יהיה לך אך פדה תפדה, וכי איתמר דריש לקיש ארישא איתמר, מת לאחר שלשים יום אף על פי שלא נתן יתן, מנא לן א"ר שמעון בן לקיש אתיא ערך ערך מערכין, רב דימי א"ר יונתן וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם, מה להלן יורשין חייבין אף כאן יורשין חייבין" ע"כ.

ופירש רש"י וז"ל "מנלן - דחייב באחריותו, ואף על גב דקא נסיב קרא במתניתין, קבעי מנלן, ולקמן פריך ליה רב פפא: אתיא ערך ערך - כתיב

משך חכמה

פרשת קורח, פסקאות מ- מג, פרשת בכור אדם ובהמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תצב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פירושים, ופטר חמור תפדה פעם אחד דוקא ולא יותר. וזה פירוש הגמ' (שם, נא, ב) קרא לקרא אלא כו' הא כדמפרש טעמא, וכי איתמר דריש לקיש ארישא איתמר, מת הבן לאחר שלושים, אף על פי שלא נתן, יתן כו' מנלן אמר רבי שמעון בן לקיש כו', דליכא למימר דילפינן כדרי טרפון, דבבכור אדם כתיב פדה תפדה בין בחי בין במת, וכאן בבהמה טמאה כתוב תפדה פעם אחד רק בחי, כיון דמפיק ליה לדרשא, דבאדם חייב הוא באחריותו, ולית לן קרא לחייבו משמת, ומנלן, ועל זה מסקי מגזירה שוה, ודו"ק היטב. ובאמת הוא דבר אחד, דכיון שאינו חייב באחריותו, אם כן אין זה חיובא ממון דרמי אכתפיה דגברא, רק לפדות אותו, וכיון שמת למה יפדהו. ודו"ק. אמנם לרבי אליעזר, דגם פדיון פטר חמור חייב באחריות (בכורות יב, ב), צריך לומר או מדרשא זו, או משום דלא איכא עריפה במת. ודו"ק⁴.

לומר, דרבי אליעזר סובר שכפל הלשון של הכתוב "פדה תפדה את בכור הקדש ואת בכור הפקיה הקמאה" עולה גם על בהמה טמאה שחייב באחריותה, וזה טעם שאם מת אינו חייב לתת לה לכהן, דאינו דומה לפדיון הבן שיש רק דין פדיה, ואם חייב באחריות, חייב גם לאחר שמת לתת לכהן, מה שאין כן בפטר חמור יכול לעשות עריפה, וכיון שמת, פטור מעריפה], או דלמא סובר רבי אליעזר, דזה שאם מת אין חייב לפדות, הוא כיון שאין עריפה במת, ולעולם עיקר המצוה היא לתת לה לכהן כאשר פודה, לכן אם נאבד חייב באחריות, ומבואר הכל בסיעתא דשמיא.

⁴ תמצית דבריו: יש לדקדק, מדוע כתוב כפל לשון פדה תפדה, ובהמה טמאה לא כתוב כפל לשון. והביאור בזה, דבא ללמד, שאם פדה ונאבדו המעות, חייב באחריותם, ולכן בבהמה טמאה לא כתוב כפל לשון, כי אם נאבד השה פטור. ובספרי אמרו, שבא ללמד, שאם מת בנו, פודהו כשהוא מת, ולכן בבהמה טמאה לא כתוב כפל לשון, כיון שאם מת החמור פטור, ודין אחריות ופדיון לאחר מיתה תלויים זה בזה, דאם גדר החיוב הוא לתת לכהן חמשה סלעים, חייב באחריות, ואף לאחר שמת, ואם גדר החיוב הוא לפדותו, אם מת פטור, ואם פדה ונאבד פטור מאחריות.

[מב]

פירושו פדה תפדה אפילו מאה פעמים את בכור האדם, שאם נאבד מעות הפדיון קודם שהגיעו ליד כהן, חייב לפדות שנית, שחייב באחריותו עד שיבואו ליד כהן (בכורות נא, א), ואת בכור בהמה הטמאה תפדה רק פעם אחד, שכיון שפדה אותו פעם אחד בשה, אף אם מת השה קודם שהגיע ליד כהן, גם כן כבר פדוי (בכורות יב, ב), ומצאתי מזה לראב"ד בפירושו לעדויות (ז, א), שפירש כן להך דפדה תפדה. ובספרי (פסקא קיח) נראה דדריש רבי טרפון אך פדה תפדה את בכור האדם שני פדיות, בין שהוא חי, בין שהוא מת לאחר שלושים יום, חייב בפדיונו, ואת בכור בהמה טמאה תפדה רק כשהוא בחיים, ולא אם מת הפטר חמור. וראיתי, כי זה כוונת המשנה סוף יש בכור (בכורות נא, א) המפריש פדיון בנו ואבד חייב כו' שנאמר יהיה לך אך פדה תפדה, פירוש, שהויה אחד להן, רק שכאן באדם פדה תפדה אפילו מאה

לתת לכהן חמשה סלעים על בנו הבכור, ולכן צייתה תורה לפדותו כדי שיתן לכהן חמשה סלעים. ויש שני נפקא מינא ביניהם שתלויים זה בזה, דאם גדר החיוב הוא לפדות את הבן בלבד, אם כן כשמת הבן לפני פדיון, לא שייך מצוה זו, שהרי מת הוא. וגם אם פדה אותו, ולאחר מכן נאבדו המעות, פטור מלתת חמשה סלעים אחרים לכהן, שהרי כבר יצא המצוה בפדיון הבן, אבל אם עיקר החיוב הוא לתת חמשה סלעים לכהן, אם מת הבן חייב לפדותו, שכשנהיה בנו בן שלושים יום כבר חל עליו חיוב נתינה לכהן חמשה סלעים, ולא יפקע חיוב זה בכדי, כמו כן אם נאבדו המעות שפדה, אפילו שבנו כבר פדוי חייב לפדותו, כי את עיקר המצוה לתת כסף לכהן לא קיים, לכן ריש לקיש ורבי יונתן אמרו דבריהם על סיפא דמתני', כי שהכל שורש וטעם אחד.

[א. ה. ואם תאמר, אם כן מדוע צריך מקרא לכל דין בפני עצמו, והרי הם תלויים זה בזה, יש לומר דכל זמן שאין קרא לכל דין, היה אפשר לדחוק ולומר שאפילו שחייב באחריות, מכל מקום אם מת הבן פקע החיוב וכדו', אבל לאחר שיש קרא ללמד שאם מת חייב לפדותו, רואים שהכל שורש אחד].

ומטעם זה בפדיון פטר חמור דאינו חייב באחריות את מת השה, מטעם זה גם אין עורפין לאחר מיתה. אבל לפי זה יש להקשות, לרבי אלעזר שסובר שפדיון פטר חמור חייב באחריות (בכורות יב, ב), ולשיטתו בהכרח שעיקר המצוה היא לתת לכהן את השה, אם כן, מדוע במת אין פודה פטר חמור, דהא רבי אליעזר מודה בזה לחכמים שאם מת אין דין פדיון פטר חמור. ויש

משך חכמה

פרשת קורח, פסקאות מ- מג, פרשת בכור אדם ובהמה
מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תצב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[לבד החלב], שגם נבלת בהמה הנאכלת טמאה היא, אין אתה פודה. כך נראה בפירושו. ודו"ק⁶.

[מג]

יח, טו) פל פטר רחם לכל פטר אשר יקריבו לה' פאדם ובבהמה יקריבו לה' פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה:

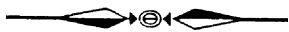
מדוע לא כתוב בבהמה טמאה מצות עריפה, ולא כתוב תפדה בשה

יח, טו) תפדה⁷. תפדה מיד, לשון הספרי (פסקא קיח), ובגמ' (בכורות י, ב). והפירוש, דכתיב בפרשת בא (שמות יג, יג) ואם לא

טמאות בנבלה, מלבד חלב שאינו מטמא נבלות בנבלה טהורה ומטמא טמאת נבלה בנבלה טמאה (עוקצין ג, ט), לכן כתוב תפדה בבהמה טמאה, לומר, דדוקא כשניכר שהיא טמאה, דהיינו בחייה, אז תפדה, ולא תפדה חמור כשמת.

[ועל פי זה פושט את השאלה שנשאלה האם פודין בכור טהורה שמת, דלכן כתוב פדה תפדה בכפל לשון, להקיש "פדה" הכתוב בראש המקרא דאיירי בבהמה טהורה דכתיב "אשר יקריבו לה'", ל"תפדה" דבסיפא, ללמד שגם בהמה טהורה אין לפדות לאחר שמתה לאכילה לכלבים], ומבואר הכל בסיעתא דשמיא.

⁶ תמצית דבריו: מדוע כתוב כפל לשון "פדה תפדה", ומדוע כתוב יתור לשון בסוף הכתוב "תפדה". ומבואר בספרי, דרבי טרפון מפרש, דכתוב תפדה בטמאה, ללמד, שדוקא כשהיא בחייה תפדה, שניכר בין טמאה לטהורה, ולא במותה שאין ניכר הבדל בין טמאה לטהורה, ולכן כתוב כפל לשון "פדה תפדה", להקיש פדיון בהמה לטהורה לבהמה טמאה, שאין פודין בהמה טהורה כשמתה - להאכילה לכלבים.

[מג]

⁷ [מג] יח, טו) פל פטר רחם לכל פטר אשר יקריבו לה' פאדם ובבהמה יקריבו לה' פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה:

[מב]

יח, טו) פל פטר רחם לכל פטר אשר יקריבו לה' פאדם ובבהמה יקריבו לה' פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה:

מדוע כתוב כפל לשון "פדה תפדה", ומדוע כתוב יתור לשון בסוף הכתוב "תפדה"

יח, טו) בספרי⁵. אך פדה כו' זה שנשאלה בכרם ביבנה כו' פטר חמור שמת, מהו לפדותו ולהאכילו לכלבים דרש רבי טרפון אך פדה כו' אותו אתה פודה, ואי אתה פודה את המתה. נראה, דדריש דכתיב ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה, פירוש, דוקא כשניכר שהיא טמאה, דאילו טהורה מותרת באכילה, ואפילו טריפה שחיטתה מטהרתה מידי טומאת נבילה, אבל כשהפטר חמור מת, אין הבדל בין טמאה ואכילה, לבהמה טמאה לטהורה

⁵ [מב] א. ה. בפסקא מא מבאר רבינו את הספרי בדרך אחת, וכאן מבאר בדרך אחרת, וגם קיצר מאוד בכונתו, וביארתי כפי הנראה בעומק כוונתו, וה' יצילנו משגיאות]. יח, טו) פל פטר רחם לכל פטר אשר יקריבו לה' פאדם ובבהמה יקריבו לה' פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה ע"כ. יש לדקדק: א. מה הוא כפל הלשון "פדה תפדה". ב. מדוע כתוב עוד פעם "תפדה" בבהמה טמאה. ונראה דזה בא רבי טרפון ליישב בספרי, דאיתא בספרי (פיסקא קיח) וז"ל "אך פדה תפדה, זו היא שאלה שנשאלה לפני חכמים בכרם ביבנה בכור שמת מהן בעלים לפדותו ולהאכילו לכלבים. דרש ר' טרפון אך פדה תפדה פודה את החיה ואי אתה פודה את המתה פודה אתה את הטמאה ואי אתה פודה את הטהורה". וצריך ביאור, דהנה נשאלה שאלה, האם בכור בהמה טהורה שמת אפשר לפדותו לאחר מיתה להאכילו לכלבים, ודרש רבי טרפון מלשון פדה תפדה, שאתה פודה את החיה ולא את המתה. והוא פלא, דהא ריבוי הלשון בא לרבות, והיה לומר דבא לרבות שיפדה אפילו לאחר מיתה. ועוד קשה, מה שייך המשך דבריו פודה את הטמאה ואי אתה פודה את הטהורה.

ונראה דרבי טרפון קשיא ליה, מדוע כתוב בבהמה טמאה עוד פעם "תפדה", ומבאר דבא ללמד, ד"תפדה" את הבהמה "הטמאה", דוקא כשניכר שהיא טמאה, דכשהיא בחייה יש הבדל בין טמאה לטהורה, דטהורה מותרת באכילה וטמאה אסורה באכילה, ואפילו טריפה יכולה על ידי שחיטה לטהור מטומאת נבלה, אבל לאחר מיתה אין ניכר בין טמאה לטהורה, לא לענין אכילה - ששניהם אסורות באכילה, ולא לענין טומאה - ששניהם

משך חכמה

פרשת קורח, פסקאות מ- מג, פרשת בכור אדם ובהמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תצב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ויכול עוד לפדותו עד שלושים יום. וזה מתבאר מדברי רמב"ם (ביכורים יב, ו), יעויין שם. וכן לא כתיב בשה, משום שבשויו נפדה בכל דבר (בכורות יא, א), ופשוט⁸.

תפדה וערפתו, וזה, אם עברו שלושים יום ולא רצה לפדותו, מצוה לערפו, ואז עובר מן התורה, אבל כאן לא כתיב עריפה, שהוא קודם שלושים, אף דיכול לערפו (בכורות יג, א), מכל מקום לא שייך לומר שאם לא תפדה וערפתו, כיון שעדיין אינו עובר עליו,

עיכוב. נמצינו למדים, דלעולם יכול לפדות או לערוף, ומצות פדיה קודמת לעריפה, אלא שיש מצוה לעריפה מתי שאסור לעכב את הפדיה, לפיכך, בתוך שלושים יום שאין איסור לעכב פדיה, אין מצות עריפה, ולאחר שלושים שיש איסור לעכב את הפדיה, יש מצות עריפה אם מעכב את הפדיה, זה כוונת הרמב"ם.

ועל פי זה יתבאר הכל, דכיון דהאי קרא מוכיח בספרי שהוא מדבר בתוך שלושים יום, לכן לא כתוב כלל מצות עריפה, דאין מצות עריפה בתוך שלושים, שיכול להמתין ולפדות. ולכן לא כתוב תפדה בשה, דכיון שיכול להמתין, יכול לפדות בכל דבר, דפדיון בשה הוא בכל שהוא וכדבר אחר הוא בשוויו כמבואר בבכורות (יא, א), ואם אין לו אפשרות לשלם שויו, פודה מיד בשה לאחר שלושים, כי אסור להתעכב, אבל בתוך שלושים יכול להמתין ולפדות בכל דבר שירצה בשוויו, לכן לא כתוב תפדה בשה, ומיושב כל הדקדוקים בסיעתא דשמיא.

⁸ **תמצית דבריו: יש לדקדק, מדוע לא כתוב בבהמה טמאה מצות עריפה, ולא כתוב תפדה בשה. והביאור בזה, דבספרי מוכיח שהכתוב איירי בתוך שלושים. ובתוך שלושים אין איסור לעכב את הפדיון עד שלושים, וכיון שמצות פדיון קודמת לעריפה, לכן לא כתוב מצות עריפה, אבל בפ' בא דאיירי לאחר שלושים, ואם מעכב את הפדיון חייב בעריפה מיד, כתוב מצות עריפה. וכיון שאסור להתעכב לאחר ל', כתוב לפדות בשה, דפדיון בשה אפילו בכל שהוא, אבל בתוך שלושים שיכול להתעכב, פודה בכל דבר - אם הוא שוויו.**

ע"כ ויש לדקדק, מדוע שינה הכתוב ממה דכתיב בפרשת בא (שמות יג, יג) "יָכַל פֶּטֶר חָמֵר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֵרְפָתוֹ". הנה א. בפרשת בא כתוב מצות עריפה, וכאן לא כתוב מצות עריפה. ב. בפרשת בא כתוב תפדה בשה, וכאן לא כתוב שה. ונראה בזה, דהנה בספרי (פיסקא ק"ח) דרשו דמקרא זה איירי בתוך שלושים יום, דזה לשון הספרי "תפדה מיד. אתה אומר תפדה מיד או אינו אלא לאחר זמן, ת"ל ופדויו מכן חדש תפדה בערך חמשת שקלים, הנפדה בחמש סלעים נפדה לאחר זמן, הא מה ת"ל תפדה, תפדה מיד" ע"כ. הנה מבואר בספרי דהאי מקרא איירי בתוך שלושים יום, וכן איתא בגמרא בכורות (י, ב).

והנה כתב הרמב"ם (ביכורים יב, ו) "מאימתי חייב לפדותו, משילוד ועד שלושים יום, ומאחר שלשים יום אם רצה לערפו עורפו, אם רצה לפדותו פודה, ואין כאן אלא מצות עיכוב בלבד" עכ"ל. הנה הרמב"ם מחלק את זמן בכור בהמה טמאה לשני זמנים, לפני שלושים ולאחר שלושים, דלפני שלושים לא כתוב מצות עריפה, רק כתב שחייב לפדותו, ולאחר שלושים כתוב מצות עריפה. ולפני שלושים לא כתב שיש מצות עיכוב, ולאחר שלושים כתוב מצות עיכוב, ומקור דבריו מסוגיא דבכורות (יב, ב-יג, א).

ויש לדקדק מדוע לא כתוב מצות עריפה, והרי גם תוך שלושים יום יכול לערפו, כמבואר בגמ' בכורות (יג, א), וכמו שמוכיח במנחת חינוך מצות כג, אבל הטעם בזה הוא, דבתוך שלושים אין מצות עריפה, כיון שלשון הכתוב הוא "ואם לא תפדה וערפתו", והיינו שיש מצוה לערפו אם לא תפדה, וזה אינו בתוך שלושים יום, כיון שבתוך שלושים יום אינו עובר אם מעכב את הפדיון, ויכול לפדות מתי שירצה בתוך שלושים יום. וכך ביאור הרמב"ם דבתוך שלושים כתב רק מצות פדייה, כיון שמצות פדיה קודמת למצות עריפה (בכורות יג, א), לכן לא כתוב כלל מצות עריפה, אבל לאחר שלושים יום שעובר בכל יום שלא פודה, אז כתב שלאחר שלושים מצוה לעורפו, ואם רוצה לפדות פודה אפילו אם מעכב, אלא שעובר על מצות

